
Historisk Fremstilling af Skielstor's Bymark, dens forstellige Skikkeler og Udstiftninger,

ved

J. A. Brasen,

Provst og Sogneprest i Skielstor.

(Med en Kort-Elleze over Bymarken)

Den ældre Jordinddeling, til hvilс fuldkomne Oplosning Grundvolden blev lagt her i Landet ved Udstiftningen, træder allerede nu mere og mere tilbage i Rækken af det Forsvundne; og det er derfor ikke uden Interesse at siende den Skikkelse, hvori den endnu paa enkelte Steder kan have bevaret sig; om ikke ganske fuldstændig, saa dog i gamle Spor og betydelige Levninger. Et saadant Grempel vilde man nu forgivees soge nogensteds paa Landet i Danmark. Kio bste derne have derimod senere opgivet den gamle Fordeling af Jorderne; og Bymarkernes Forfatning og Deling henviser i Almindelighed meer eller mindre til en tidligere Tingenes Orden. Dette gelder ogsaa om Skielstor; og det medfølgende Afrids af denne Kios-tads Grund og Jorder vil, i Forbindelse med nedenstaende Bemærkninger og Oplysninger, lægge for Dagen, at Byen indtil vor Tid har bevaret sin Jordinddeling i en temmelig oprindelig Skikkelse.

Skielstor er nu, som Kortet ogsaa viser, kun af ringe Omfang; men et større Areal har i tidligere Tider været bebygget. Med Vesten begrenses Byen nemlig engang af den saa-

faldte Helledegrøft*), en Grav, som, med sin tilhørende Bold mod Byens Side, blev fastet i en Strækning af henved 1000 Alen, fra Mellemnoer til Overnoer, af den bekendte Henrik Wmeltorp, til hvem Byen af Hertug Abel var blevet pantsat for resterende Sold, og som forsvarede sig her i Aarene 1252 og 1253, mod K. Christoffer I., som han vredre sig ved at hylde; indtil Kongen 1253 kom tilbage med en større Krigsmagt, da Henrik rommede Byen, og Christoffer I. indtog den, og nedbød dens Befæstning**). Skjællor indbefattede saaledes dengang paa den vestre Side, foruden det, som endnu hører Byen til, følgende Grundstykker:

* 1. Det saakaldte „Klintevænge“, (21) hvor, blandt flere Bygninger, ogsaa Byens ældre Raadhus har staact.

2. De paa Kortet under Navn af „Gellrichs Vænger“ betegnede Jordstykker. (22) Veiene omkring samme angive tildeels de gamle Gader, hvis Navne endnu leve i Grindringen.

3. Den hele Strækning, fra Kirken mod Vest indtil Wmeltorps Forskandsning; hvilken sandsynlig har henhørt til den under Erik Menveds Regering i Aaret 1286 afbrændte Kongeborg. Den er nu deelt i tre Dele. Længst mod Vest ligger nemlig et Kirken tilhørende Vænge, givet samme i det 17de Aarhundrede af Borgermesteren Anders Mogensen. De to andre Jordstykker, hvilke paa Kortet ere betegnede med 23, udgjorde indtil Aaret 1841 et samlet Vænge, som ved Testamente af 10 Marts 1828 skienedes til Kirken af chirurg Henrik Frederik Müller. Den østlige mindre Deel af samme, som tillige er betegnet med a, blev ved kongelig Resolution af 3. November 1841 overdraget Præste-Embedet til Bygges Gaards- og Haveplads for en Præstegaard, som Embedet ikke havde

^{*}) Sfr. Skjællors Beskr. af P. Friis Edvardsen S. 41. 42. I hans Bid (1758) var denne Grav endnu 5 til 6 Alen dyb.

^{**)} Svitisfeldts Kron. I. p. 236. Suhm Danm. Hist. X. S. 220. 221. 233.

ciet siden 1725, da det blev tilladt at den gamle Præstegaard maatte nedlægges. Her, nærmest op til Kirkegaarden, har sandsynsigen den gamle Kongeberg staet; hvilken Formodning bekræftes af den Omstændighed, at der ved Opsorelsen af den nye Præstegaard paa denne Plads blev optaget meget svære Grundvælde af betydelig Udstroækning.

4. *Helledeagrene*, (24) som have udgiort Huuspladser, der ved en Gade vare adskilte fra Kongeborgens Grund.

Paa samme Maade udstrakte Byensig og saa videre mod den sydøstlige Side. Her var nemlig det saakaldte „Ebels Vænge“ (25) bebygget; ligeledes en Deel af „Spegeborg“, langs Stranden; endeligen ogsaa tildeels „røde Vænge“ og „Abildgaardsvænget“ *), i hvis nordlige Deel, den saakaldte Marie Kirkegaard, (e) Dominicanerklosteret forbum har staact **). — Derimod er Byen bleven udvidet over sin ældre Grænde mod den østlige Side, hvor Bondebyen Smidstrup laae indtil 1806, da den afbrændte.

Hvad saaledes er bemærket at have tidligere henhørt til den bebyggede Deel af Byens Grund, vil ikke kunne komme med i Betragtning, naar Talem er om Agerdyrkningens oprindelige Tilland, om Bymarkens Udvidelse til en større Omfreds, eller om Jordernes Benyttelse i Almindelighed, deres succesive Indtagelse til Brug, og deres Fordeling mellem de enkelte Brugere. I Klostredernes ældste Periode har der ikke funnet være Tanke om, egentlig at giøre Agerdyrkningen til Kilde for en Byes Nøring. Der maatte sees mere paa en med Hensyn til Handel og Skibsfart fordeelagtig Beliggenhed; og da Skjælsørs nærmeste Omegn for det meste har været bevoret med Skov, har den Deel af samme, der i gamle Dage funde være skifket til Agerbrug, og hertil benyttedes, været saameget mindre. Af saadan Jord har der sandsynligvis

*) Om disse Vænger og Marker s. Enevoldsen, S. 215. 216.

**) Jv. Daugaard's Klosterhistorie, S. 210.

deels været svaret Kongen en Afgift, forsaavidt Jorden bruges af enkelte Byens Borgere; deels have Byens Besiddelingsmænd faaet den i Besiddelse som en demt tillagt Eon; navnligen have størkilde Jordstykker været henlagte til Kirkerne og deres Tjenere, eller paa anden Maade været anvendte til gudeligt Brug.

Paa Byens sydostlige Side har der saaledes været udvist den fornødne Grund for Dominicanerklosteret i Skjelstør; og det er ikke usandsynligt, at det saakaldte „Aabildgaardsvænge“ (26) og „røde Bænge“, ogsaa tidligere kaldet „røde Have“ (27) have været henlagte til samme Kloster. Heraf kan maaske forklares, at disse Jordstykker ikke mere tilhøre Byen, men ere blevne privat Ejendom. Christian den Tredie skal nemlig have stienket Klosteret, tilligemed dets Gods, til Canzleren Johan Friis, og Klosterets Bygninger siges at være blevne anvendte til Borrebygaards Opførelse. I Året 1570 stienkede dernæst Frederik den 2. ved Gavebrev af 1ste Mars (som Daugaard anfører) Pladsen og Jorderne, hvor Klosteret havde staat, med Gaardsrum og Haverum til Borgermester, Raadsmænd og menige Borgere i Skjelstør, imod at derpaa skulde opføres Kibstedbygning m. v. Dette Gavebrev har Byen dog ikke formaaet at giøre gieldende uden for den Plads, som senere har været kaldet „Mariekirkegaard“*); hvad enten denne nu har indbefattet det, som udtrykkeligen nævnes: „Bygningspladsen med Gaardsrum og Haverum“, medens Klosterets øvrige nærmeste Tilliggende, som henhørende til dets Gods, har redblevet at være i Borreby Eieres Besiddelse; eller — saa som Navnene „Aabildgaard“ og „røde Have“ synes at vidne hers imod — den lidligere faktiske Besiddelse har vist sig at være mægtigere end det kongelige Gavebrev.

---

*) Prof. Edvardssens Skjelstør S. 233.

„Lovsævænget“ (29) som er beliggende Syd for Abildgaardsvænge, har fra umindelige Tider henligget til Præste-Embedet (Edvardsen S. 203); og skulde det, som man funde være tilbeidelig til at formode, have henhørt til det nærliggende Kloster, saa kan det vel tankes, at der i en mere særligt Bestemmelse har været Anledning til, at dette Jordstykke er gaaet over til at blive et fast Tilliggende til Byens Præste-Embede.

Af „Spegerborg“ (Edvardsen, S. 202) har den allers- største Deel, som er Eng og Mose, allene funnet være benyttet til Græsning. Det samme har sandsynligvis ogsaa været Tilfældet med „Cappels-Vænge“, hvilket, tilligemed enkelte mindre Jordstykker, i sildigere Tider er blevet magestiftet til Vorreby Elere mod det Jordstykke, som paa Kortet er benevnet „Mageskiftevænget.“

Gaae vi nu over til at betragte de Vest og Nord for Byen beliggende Jorder, saa var her et langt større Areal givet til Afbenytelse. Men fra Byens første Oprindelse har ifkin en ringe Deel deraf, nemlig de nærmest ved Byens vestlige Grændse beliggende Jorder, været tjenlige til, eller bestemte for Ægerbrug. Her see vi da twende Vænger at være henlagte til Indtægt for Kirke og Præst, eller til Løn for Kirkens Dienere af geistlig og verdslig Stand. At „Præstevænget“ (9) skulde råne til Indtægt for Byens Sognepræst, derom kan der, i Folge Navnet, ikke være Tvivl. Derimod synes det usikkert, om det saakaldte „Kirkens Vænge“ (10) har været bestemt at skulle afgive en Indtægt for Kirken, eller om det skulde være henlagt som en Løn til Kirkeværgens Bestilling. Sees der hen til den Betydning, som i ældre Tider tillagdes denne Bestilling, saa maa man næsten formode, at det sidste har været Tilfældet; og dette bestyrkes endvidere derved, at der (efter Edvardsen Frils S. 276. 77) allerede i Stiftsbogen fra 1567 har været ansært om dette Vænge: „Skjelstor Kirke

haver et Vænge, kaldet Kirke Vænge, som Kirkeværgen bruger, og saaes i 30 Skiepper Korn*. Heller ikke har en saadan Lou i hine Tider været af stor Vetydenhed. I Året 1678 udgjorde Indtægten, som Kirkeværgen oppebar i Leie af dette Vænge, der indeholder omtrent 7 Tdr. Sædeland, 7 Slettedalere. Imidlertid fastsætter Danse Lov, at Kirkeværgens Lou iflun skulde være een eller to Rigsdalec, hvilke han ogsaa siden synes at have oppebaaret; medens han dog intil den allerseneste Tid tillige har hørt meget af Kirkens Jord i Leie paa billige Villaaer.

Foruden disse twende Vænger har desuden en Best for disse beliggende Strækning, det saakaldte Raadmandsvænge, været tidligt benyttet til Algerbrug. Men det er, som nedenfor nærmere skal blive udviklet, sandsynligt, at Alt hvad der hørte til Byens Øvægdrift allerede har været fuldstændigen organiseret, inden Raadmandsvænget er blevet førstilt indhegnet og intaget til Dyrkning; og det vil desfor være rettest, først at betragte den Skifte, som er givet Markerne i den tidligste Periode, med Hensyn til Øvægavlen. — Til Græsgangen blev Øvæget uddrevet ad twende Veie, af hvilke den ene forte til Markens vestlige, den anden til dens nordlige Deel, hvilke tilsammen kaldtes „Overdrevet“. Til den vestlige Deel gik Veien langs med den uvoerende Helledeagre, forbi Kirken, gennem Fissegaden, Helledegaden og Hyrdeporten ud imellem Præst- og Kirkevænget. De nærmest Porten beliggende Gader var udvide de i Breden og indhegnede med Steengjærder, saaledes at de kunde tiene som en Fold, hvori Øvæget funde samles. Endnu har den Deel af Fissegaden, som gaaer Syd for Præstegaardens Grund, denne Skifte. Paa den øvrige Strækning ere Steengjærderne borttagne, men „Oldermandsbagen“ er uidentvist i sin Tid fremkommet derved, at man har frataget Folden den overslodige Deel, og anvendt denne til Algerbrug. Når Byen var assat førstilt Jord

til Thyreplads (1); dog har den ringe Plads, som nu kaldes saaledes, ikke funnet voere tilstrekkelig til Hensigten; formodentlig har tilført, ligesom paa den nordre Side (7), Markens hele underste Deel været bestemt til Tyrefjord, men er senere blevet indskrænket, fordi denne Deel af Marken, hvor Øvæget østere samledes, snart maatte ved Giordningen blive sat i frugtbar Stand. Til Markens nordlige Deel gik Veien nedensor Ellintevænget (21) langs med Over-Noer. Ogsaa her var en indelukket Plads, som tilsligemed den lille Tværgade, der gaaer mod Syd ned til Hovedgaden, og endnu kaldes „Klostredet“, blev benyttet som Fold for Øvæget. I den forreste Deel af Marken var Tyrefjorden, beliggende paa samme Maade, som i Markens vestlige Deel.

At den Deel af Marken, som er betegnet med Navn af Raadmandsvænget, senere er indtagen til Dyrkning end Præstevænget og Kirkevænget, og frataget de tidligere til Græsning afbenyttede Jorder: dette synes at være indlysende deraf, at paa begge Sider er borttaget noget af den Kile, hvormed Græsgangsmarken (18, 19) er gaaet ind imellem de tvende Bænger. Disse Jorder have fra ældgamle Tider været benyttede af de fornemste Borgere i Skjællør, naar de toges til Raadmænd eller Borgermestere; og man har, efter disses sædvanlige Antal, deelt dem i 4 Jordlodder, af hvilke den sydvestligste (11) endnu, efter en tidligere Besiddelse har beholdt Navnet „Gerkaks Bænge“. Til Raadmandsjorden henhører ogsaa hin langs ad den sydlige Side af Præstevænget beliggende Åger (2), som er kaldet „Flynderen“.

Endnu hører til den ældste dyrkede Deel af Byens Marsker, paa dens vestre Side, det saakaldte „Gallevænget“ (ɔ: Gallevænget), som har ligget nærmest ud til Udmarken, og hvis Bestemmelse antydes ved Navnet (12). Det har i øvrigt ogsaa været kaldet „Teglvænget“, fordi man der har brændt Steen til Byens

Bygninger; og de sydvest for det egentlige Galgevænge beliggende „Galgehule-Stykker“ (13), som først i en senere Tid blevne indtagne til Dyrkning, vise tildeels endnu Stederne for de gamle Leergrave. Galgevænget selv har stedse været brugt af Sognepræsten; muligen med Hensyn til den Dienestle, som han udførte ved Forbryderes Henrettelse.

Bed Steenglerder eller andet Høgn være ovenansorte Vænger adskilte fra det til Græsgang benyttede Overdrev; deg maatte det være fornodent, at have stadigt Tilshu med Ørøget, og da den lige mod Vest fremstydende Deel af Raadmandsvænget adskilte de mod Nord og Syd beliggende Jorder fra hverandre, var den mest bekvemme Plads, hvorfra den stadige Opsigt kunde føres, og hvor der altsaa maatte være Bolig for Byens Hyrde, det Sted, hvor de saakaldte „Raadmandshuse“ ligge (h). Disse Huse ere nu fire i Tallet, liig det Antal Lodder, hvori Raadmandsvænget tidligere var deelt. Det ene er senere blevet udflyttet og henlagt i „Gerlaks Vænge“; og alle ere da, tilligemed deres Jordlodder blevne skilte fra Byen, saaledes at de nu have uprivilegeret Hartkorn, og enhøre som Fæstegods under Vorreby Hovedgaards Gods. Hertil har man nævnet forskellige Grunde, og der har været en Fortælling i Omlob, at de paa en underfundig Maade skulde være fravendte Byen; ja et Sagn har endog gaaet om, at Raadmændene i sin Tid skulde have spillet dem bort til en Gier af Vorreby. Men Sagen er udentvisl gaaet til paa en anden Maade. Efter Souverainitets Indsørelse mistede nemlig Stæderne det meste af deres gamle frie Forfatning; i Stedet for at Borgermester og Raadmænd tilforn havde havt den øverste Myndighed, og i Folge denne selv udnevnte en Byfoged til at sidde som Dommer i Byretten, blev nu Byfogden en kongelig Embedsmand, og den hele Bestyrelse af Byens

Unliggender blev ham overdraget*); med Undtagelse af de større Kibstæder, som vedbleve at beholde en Magistrat, i hvilken dog ogsaa den styrende Forstander, Borgermesteren, ligeledes blev en af Kongen bestifket Embedsmænd. Under disse Forhold kunde det vel skee, at de til Borgermester- og Raadmandsbestillingen henlagte Jorder paa en eller anden Maade kunne være blevne betragtede som hemsafte til Kongen; og da den første kongeligt bestifkede Byfoged i Skjæstør, Mikkel Mørk, der kom til Embedet i Aaret 1683, førte Kongen de Omførsninger, som paahvilede Jorderne til Udgift**); synes der at være Grund til at antage, at de alt paa den Tid ansaaes at være Kongens Ejendom. De blev derfor ogsaa indførte i Kongens Jordebog***); Skatterne bleve, som Følge heraf, opførvede fra den kongelige Amtstue, og ved at undergives det nærmeste Gods som Gæstegods, erholdtes der Sikkerhed for Skatternes rette Opræggelse. Hvor Byens Hyrdehuse forhen havde staet, opførtes nu 4 Boelslæder, og til disse blev Raadmandsjorderne henlagte i Fæste.

*) Saaledes i Skjæstør fra 1. Jan. 1683, da den forrige Magistrat afgik, og en Byfoged (Mich. Mørk) blev indsæt. (Edvardsen. S. 105. 106.)

**) Dvs. herom Edvardssens Skjæstør. S. 228. 229; og om Mørk, og hans slette Bestyrelse af Byens Sager og Regnskaber, hvorfor han onsider blev »casseret, og sloi bort med Krægen:» S. 105 og 106.

***) Raadmandsvænget, oldgammel fri Kibstedjord, fra Byens første Begyndelse; et af Byens fem gamle Vænger, som fra Aarids Tid ad mensam har været henlagt, og 1682, da Landmaalingen gik, anstreven som fri Kibstedjord, men 1696 i Kongens Jordebog indstrevet; og nu abalieneret fra Oprighed og Borgerskab, eies af udenbyes Mand, som derpaa har bygget 4 Bonderboliger; og stilles ejt styldes nu deraf, som anden Bonderjord. Edvardsen, S. 228. Efter hans Angivelse S. 229 var Raadmandsvænget i Skjæstør Magistrul ansat til 7 Tdr. 8 Skp. Hartkorn. Man seer, det var intet ubetydeligt Jordstykke, som Byen blev stilt ved; neppe med Borgernes gode Billie.

Endnu maa bemærkes, at nærmest de gamle Hyrdehusे laae et førstilt Jordstykke, adskilt fra Græsgangen, hvis Bestemmelse var at anvendes til den unge Opdræts Græsning. Dette Jordstykke fører endnu Navn af „Kalvehavekrogen“⁽⁵⁾ og dets Beliggenhed tñner til yderligere Vidnesbyrd om, at Opsigt med Byens Øvæg har været fort fra Raadmandshusene.

Saaavært som Agerdyrkningens Tilstand, efter de meddeelte Data, til den Tid kan synes at være fremstreden, viser der sig endnu ikke Spor af den til vor ældste Landbosofratning horende Jord-Inddeling; da Jorderne, forsaavært de af Byens Borgere benyttedes i Fællesskab, kun brugtes til Græsning. Men efterhaanden blev Jordnedenheden af et udvældet Agerbrug større og almindelig følt. Man leiede stundom udenbyes Jorder til Alsbenyttelse, og da endelig By-Skoven var blevet ryddet ^{*)}, saaledes at visse Dele af Byens egne, hidtil alene til Græsning brugte Jorder kunde indtages til Dyrkning: saa blev denne Jord uddeelt og dreven efter de almindelige Regler, som paa den Tid andensteds fulgtes.

At dette først i en sildig Tid kunde skee, dertil synes der i den usle Tilstand, hvori Byen i lang Tid var nedunken, og i de Ulykker, som til forskellige Tider overgik den, at have været tilstrækkelig Årsag. I det 13de og 14de Århundrede var Byen tildeels Skueplads for de dengang saa almindelige Uroligheder og Borgerkrigs. Det er allerede omtalt, at den i Året 1253 blev indtagen og tildeels ødelagt af Christoffer I., da han som Værge for Kong Abels Børn krævede den tilbage

---

^{*)} Skielstor har fordum haft betydelig Skov, Vesten og Nordvesten for Byen; „saaledes“ siger Edwardsen, „at alt det, som nu kaldes Ny-Mark, Mølle-Mark og Overdrev var bevojet og ikke funde pleies.“ (S. 191. Ifs. S. 402 Christoffer af Baierns Brev af 1445, hvori Borgerne bevilges „til Skielighed“ at bruge „en Skov, der kaldes By Skov, ligende imellem Stranden og Skielstor.“)

af Henrik Wmeltorp. Endnu haardere var den Skiebne, der overgik Byen i samme Aarhundrede, da den i Stridigheds-
derne efter Erik Glippings Mord for en stor Deel blev af-
brændt af Marst Stig, som med Vaabenmagt oploste Herreda-
gen, der var samlet i Skjælskor 1286 for at domme Kongemorderne.
I Christoffer den Andens Tid, og länge derefter, var Skjælskor
blandt de pantsatte Stæders Tal*), og blev isde medhandlet af
Panthaverne. At "den sorte Død", i Midten af det 14de Aar-
hundrede, har anrettet stor Ødelæggelse i Byen, derom haves
baade Sagn og Vidnesbyrd. Det synes i det mindste rime-
ligt nok, at man til denne Epidemies Ødelæggelser kan henfore
de Dynger af Liig, hvorfaf Skeletter ere fundne og opgravede
i de seneste Aar**). Endnu i Aaret 1418 funde Kong Erik
af Pommern skienke betydelige øde Grunde til Opbyggelser af
et Kloster for Carmelitermunke, hvis Armod vildnede om Sten-
dets Ringhed. Fra Midten af det 15de Aarhundrede, efter
Reformationen, forekommer derimod Spor til en fornhet Ops-
komst af Byen og dens Handel. K. Hans bevilgede 1488
Skjælskors Borgere Toldfrihed overalt i Danmark, undtagen ved
Fiskerlejerne i Skaane. Borgernes Antal tiltog; og man finder, at
de i det 16de Aarhundrede vare inddelte i 8 Røder; skonadt
uden at Tallet i hver Rode angives. Man finder ogsaa i
dette Aarhundrede anseelige Huse og Gaarde i Skjælskor, hvor-
iblandt f. Ex. Besalingsmanden paa Antvorskov, Peders
Reeges Gaard, som han 1588 bortskioddede, og som siden
blev Præstebolig. (Edvardsen. S. 61. 474.) Fra det 16de
Aarhundrede begyndte ligeledes Byens Agerbrug at udvide
sig; og Lejlighed hertil gav bl. andet Stovjordens Indtagelse
til Algerland.

*) 1320 pantsattes Byen til Totternes Familie, som beholdt den i
126 Aar. D. Atlas, III. S. 28.

**) See den ved Slutningen tilføjede Beretning om de 1843 i Byen
fundne, i en Pest-Epidemie jordede Liig.

Af den ovenfor anførte K. Christoffers Bevilling for Skjelstors Borgere, til evig Tid^{*} at nytte og bruge Bystoven, kan allerede stionnes, at Skoven endnu i Midten af det 15de Aarhundrede maa have været i saadan Stand, at Borgerne der havde funnet hugge baade til Brændsel og til Bygningstommer; og at der paa den Tid endnu slet ikke er tænkt paa at rydde Bystoven. Formodentlig har man neppe holdt sig Bevillingsgens Bilkaar, at bruge den til Skjellighed[†], efterrettelsigt; og i Lobet af noget over et Aarhundrede var en stor Deel af Bystoven (hvorf endnu i det 16de Aarh. blev givet, nu 24, nu 29 Mark i Oldengield[‡]) til den Grad forhugget og edeslagt, at K. Frederik II. 1585, efter Unsogning af Vorighed og Borgerstab, bevisgede: at de af Wyens Overdrev^{**}) maatte indhegne og bruge til Sædeland det Stykke Jord, som kaledes Bogeskov^{††}, saaledes, at samme skulde skiftes og deles blandt Borgerne, og enhver være af sin Andeel, efter Taxering en tilborlig Jordskyld^{†††}, der skulde anvendes til Wyens Fremtarb og Bedste^{***}). Imidlertid synes dette dog kun at have været en Deel af Skjelstors Bystov fra ældre Tider; eftersom der findes, at Lehnsmanden Franz Nanßow var her 1587 for at tage Syn paa Bystoven; ligesom Byen 1588 endnu havde en lønnet Skovsoged (Edvardsen. S. 194. 195.) Dersor sees ogsaa, at skindt der findes Spor til Skovlevninger, — formodentlig enkelte Kratlunde og hist og her overblevne store Træer, — endnu i Begyndelsen af 17de Aarhundrede, maatte man

^{*}) Edvardsen's Skjelster, S. 193.

^{**) Kongebrevet er astrykt hos Edvardsen. S. 409—411.}

^{***) En Raadsstueforhandling af 1791 omtaler et Gavebrev af 1551, hvorved Overdrevet skal være skientet Byen af Kong Christian III. Det omtales at være fremlagt en Copie, Ugeleydende med en som havdes paa Borreby; men uden at Originalen findtes.}

allerede 1595 købte Egetommer til en Bro, og 1598 hente sit Brændeved fra Jylland. (Edvardsen. S. 195. 196.)

Den Deel af det gamle Overdrev, som, ifølge foranførte Kongebrev af 1585, blev indtaget til Agerland, er den saakaldte Nymark, beliggende Nord for Byen. Den var det Jordstykke, som bequemligst funde inghegnes og indlukkes; thi af nyt Hegn behøvede man kun at reise en Stroefning mod den tilbageblvende Deel af Overdrevet, fra Tranderup Mark indtil det Sted, hvor Kalvehavekrogen begrænses af Veien, som fører ud til Vaa sen. (Skibssbroen.) Paa alle andre Sider var Marken tidligere indhegnet. — Fordelingen af Jorderne imellem Byens Borgere synes dog ikke at være foregaact paa een Gang. Navnligen tyder den Omstændighed, at den ørkest Byen beliggende Stykker af Marken ere deelte i mange smaa Lodder, hen paa; at Udstiftningen heraf er foregaact paa en Tid, da der var megen Trang til Jord. Længer hen fordeles Jorderne mere, som det hedder i Kongebrevet, efter Borgernes Leilighed; det vil sige, eftersom Enhver havde Brug for Jorden, og Evne til at drive den og svare Afgift af den. Jordstylden funde imidlertid neppe komme meget i Betragtning, da den for det meste i de ældre Tider kun var een Skilling for hver Skieppeland*). Foruden Borgernes Leilighed, kunne ogsaa andre Omstændigheder have bidraget til at større Jordstykker udlagdes til Enkelte; f. Ex. at de endnu, enten ved Krat eller staaende Vand, tildeels have været udstykke til Dyrkning. De samme Omstændigheder kunne have bevirket, at Agerstykkerne ikke altid ere udlagte ved Siden af hverandre, men undertiden fastede imellem hverandre i ganske forskellige Retninger. At Jorderne oprindelig blot ere udstykke i blådt Byens egne Borgere,

*) Hos Edvardsen S. 66 opgives Byens Jordstyld i det 16de Aarhundrede (men uden at Aaret nævnes) til 6 Rd. 2 Mark 8 Skill.

derom kan der vel ikke være nogen Twivl; men Kongebrevets Bestemmelse, at den udskiftede Jord hverken maatte gaae over til Arvinger, - der ikke vare Byens Indbyggere og Borgere, eller pantsættes, følges eller paa anden Maade afhændes til Nogen, som ikke var bosiddende i Byen, synes ikke strengt eller bestandigt at være blevet overholdt. I det Mindste haves Grempel paa, at der i enkelte Tilfælde er blevet handlet anderledes. I den sydvestlige Deel af Nymark er nemlig et Jordstykke, som nu allevegne hvor det omhandles ved en Forvaftning forer Navnet Anders Huns Holm^{*}; men en Fortegnelse over de Fattiges Jorder for 1669, som findes hos Friss, viser, at det rette Navn egentlig er: Anne Sues Holm^{*} og at dette Jordstykke faldtes saaledes efter en Enke i Lundstorps, der udlagde det til Fattigvæsenet i Skjællor for en Gield, som samme intil den Tid havde haft indestaaende i hendes Gaard.

Uagtet den Periode, da Agerbruget her til Byen fra først af blev organiseret, ligger temmelig nær vor Tid, saa maatte dog Fordelingen af Jorderne foretages i Overeensstemmelse med aldgående Regler, som i det øvrige Landbrug dengang endnu fandtes anvendte. Nymarkens Jorder vare vel indtagne til Agerbrug, men deels maatte der endnu være Enge og usuldkomment ryddede Skovdele, som stadigen benyttedes til Græsning; deels gif Veien over Nymarken til den yderste nordlige Deel af Overdrevet. Indenfor ved Byen beholdtes deraf den saakaldte Forte, eller Overdriftsveien^{**}), som tils-

^{*}) Denne Sag findes først anført i Ting-Protocollen under 18. Jul. 1681. Borgermeister og Raad lode udnevne 8 uvillige Mænd, som skulle "udsgrandse og besigtige, hvor bequemligst fra Byen og til Overdrevet Forte lunde indrettes og groftes"; og tillige fremlagdes en Landstingsdom af Jørgen Seefeld af 21. Mai 1654, "at Forte bor at være." Edvardsen. S. 218. 19, hvor der videre berettes, hvorledes det gif i Langden med Indgravningen af denne Forte.

lige var indrettet til Hold. Dernæst kom Tyresjorden, og herfra begyndte man at dele Marken i forskellige Aase, eller Hovedstrækninger, hvilke alle igien inddeeltes i Acre. En Hovedvei lagdes paa Skraa ud over alle Aasene, saaledes at den skar disse Grænser, og langs Skillet mellem Aasene maatte der da regnes at være Vej til de enkelte Acre, skonadt her ingen Vej blev affsat. Samtlige Aase eller Hovedafdelinger af Marken inddeeltes paa følgende Maade:

1. Lovsøestykkerne, syd for Veien, som fører ud til Vaasen	12	Acre.
2. Kalvehavekrogen, Vesten for hine	9	—
3. Nymarkbankens nordre, mellemste og sondre Stykker	25	—
4. Nymarkbankens vestre eller lange Stykke	5	—
5. Anders Huus Holm, eller Anne Huus Holm	1	—
6. Nysebroe-Stykker	17	—
7. Skytte-Engen	2	—
8. Skytteleisaasen	10	—
9. Krukkeborg-Aasen	10	—
10. Sandvedsletten	10	—
11. Røraasen	24	—
12. Borrebys-Ageren	1	—

Tilsammen 126 Acre
eller forskellige Jordstykker.

Saaledes var det første betydelige Skridt gjort til at vinde nogen Nøring af Algerbruget for Byen. Der viser sig imellem den her indtraadte Tilstand og den almindelige gamle Landbosættning den Hovedforstiel, at de forskellige Eiere, til hvilke de enkelte Jordstykker blev udlagte, kunde drive disse efter eget Gæddtbefindende; isiedetsfor at i ældre Tider hver

Mand ellers vel havde sine bestemte Acre og Jordstykker, men maatte drive dem efter de paa hvert Sted vedtagne almindelige Regler, saaledes at alle Ejere af en Bymark havde til samme Tid enten Rug, eller Byg, eller Græsgang paa deres Jorder; i Græsaaret benytedes da Marken i Fællesskab, hvormod man i Rugs og Bygaaret besaede og hostede hver sine Jorder. En saadan Anordning blev derimod ikke truffet ved Udstiftningen af Skjælskors Jorder; og det blev derfor ogsaa meget vanskeligt at holde tilborlig Markfred, i det noget af Jorden var besaet med langstraet Sæd. Hertil kom, at mange Jordstykker vare af meget ringe Brede (10 Allen og derunder) og vanskeligen funde benyttes til Toiring. Af en Dom fra 15. April 1616 sees, at de, som ikke töredre og bedte paa deres Ejet efter St. Volborgs Dag (1 Mai) skulde tilholdes hertil efter Valdemar II.s Lov 4 Vogs 21 Cap. Men at der ikke funde fordres mere, maa have virket usordeelagtigt paa Ågerdyrkningens Udvikling i det Hele. Den gamle Trevangsdeling har saaledes ingeninde været anvendt paa Skjælskors Jorder, estersom de bleve skifte og overdragne til bestemte Ejere, efterhaanden som de indtoges til Dyrkning. Den Deling af Byens Jorder i tre Marker, som siden opstod, hiderer derimod ikke herfra; men allene fra den tilfældige Omstændighed, at Jorderne til tre forskellige Tidspunkter ere indtagne til Dyrkning. Ogsaa vilde Markernes naturlige Bestandsfænomen tildeels have gjort det umuligt, at anvende Trevangsdriften. Denne frøver nemlig, at Jordernes Bonitet nogenlunde maa være den samme; i det mindste til den Grad, at alle Marker ere skifte til at bære langstraet Sæd, da de ellers ikke kunne tage Deel i det sædvanlige Skifte. Men den til Dyrkning sidst indtagne Deel af Skjælskors Marker, nemlig det endnu saakaldte Overdrev, har været af ulige ringere

Vestkaffenhed end alle de øvrige Jorder; og en Deel af dette Overdrev er aldeles usfrugtbar Strand-Eng*).

Men uagtet Skjæltors Jorder saaledes ikke blevne drevne paa denne Maade, som i Landsbyerne var den almindelige, saa fandt der dog i mange Henseender et Fællesskab Sted imellem Brugerne, hvorom nærmere nedensfor. Her maa kun bemærkes, at ved Bymarkens Indtagelse til Dyrkning i Aaret 1585 maatte naturligvis den til Øvægdrift allene bestemte Deel af Byens Marker blive betydeligt indskrænket, og Borgernes Opmærksomhed saaledes nødvendigen henvendes mere til at vinde Næring af Algerbruget. Fordelen af samme indsaaes esterhaanden mere, og det varede derfor ikke længe, inden en endnu større Deel af Byens Jorder ligeledes blevne indtagne til Dyrkning, nemlig den saakaldte Mollemark, som ogsaa, til Forskiel fra de gamle Vænger, blev kaldet „ny Mollemark“, medens hine Vænger tilsammen kaldtes „Gamle Mollemark.“ Navnet hidroerer i øvrigt desfra, at paa de tvende paa Kortet betegnende Bakker har der tilforn staet to Veirmøller, som endnu ere assatte paa Biderstabernes Selskabs sœllandste Kort, men senere ere nedlagte. De her omhandlede Jorder have ogsaa været beværende med Skov; men esterat Skoven i Nymarken var ryddet, maatte Forbruget af den andensteds endnu tilbagestaende Skov blive større. Ikke allene forbrugtes meget til Indvaanernes sædvanlige Behov; men til Gierdernes Lufning, til Broer og Vaser, samt andre Byens offentlige Indretninger medgik ogsaa meget. Dertil kom, at i hine urolige Tider var det Kibstæderne, hvor Krigsfolket idelig blev lagt i Qvarter, og hvorfra der blev dræget Omsorg for Hærens og Flaadens Forsynelse, hvilket nødvendigen ogsaa maatte have Indflydelse paa Forbrug af Ildebrændsel.

*) Jof. herom ogsaa Ebhardtens Skjæltor. S. 211. („Overdrevet, som det nu er, (1758) er ansat for 120 Hoveders Græsning.“)

Til Krigsfolkets Brug maatte ogsaa undertiden simplere Bygninger deels opføres, og deels istandsættes, hvortil det fornodne Sommer blev taget af Skoven; og en Række af Småhuse, der endnu kaldes Rytterhusene*, siges saaledes at være blevne opførte for at tiene som en Art af Gaserner.

Saaledes forsvandt Skoven ogsaa mere og mere i Mollemarken, og en Folge heraf var, at det i A. 1646 af Christian IV., efter Ansogning fra Borgermester og Raad, bevilgedes, at denne Mark maatte indtages til Sødeland*). I Brevet herom hedder det, at der af Byens Overdrev maa indelukkes og indtages til Sødeland og Alv, saameget som kand eragtes at kunne udbøres fra Græsningen; nemlig Stegehoved og Mollebankerne. Denne Jord skulde derefter deles, efter Borgerkabets Skattemandal imellem familiige Byens skatteydende Borgere, saavidt enhver deraf kan tilfalde; men intet af den indtagne Jord maatte i noget tilfælde afhændes, pantsættes eller oplades til Andre, end Skjæstors Borgere.

Naar der i det anførte Kongebrev nævnes Stegehoved og Molle-Bankerne, da kan ved Stegehoved ikke forstaaes andet end Markens hele yderste og sydlige Deel, hvorvel Navnet Stegehoved senere blot er bleven anvendt paa et mindre Stykke; ved Mollebankerne betegnes derimod Markens indre og nordre Deel. Der findes tillige den udtrykkelige Vestemmelse, at Jorderne skulde udskiftes efter Borgerkabets Skattemandal, saa at der fra Jordstykkernes Mængde kan sluttet til, hvor stort de skatteydende Borgeres Antal har været. Sogneprofessen har vel en Alger i Mollemark, ligesom i Nymark; men det er ikke sandsyntligt, at disse, ved Udsiftningen, ere tillagte Embedet som en samme tilkommende Unpart; derimod

---

*) S. Friis Edvardsen om Skjæster. S. 210. 438.

have disse Jordstykker uden Twivl senere været givne i Erstatning for andre Algersstykker, der have tilhørt Huse, hvoraf Jordstyld har været svaret til Præsteembedet, eller saakaldede Ultergaard; hvilke Algersstykker da ere tilfaldne Præste-Embedet, paa Grund af at Jordstylden ikke er blevet erlagt. Af slige Jorder har Embedet, efter Friis, havt adskillige i Nærheden af Byen; dog anfører han ikke hine Alge i Mollemark og Nymark blandt det Præsteembedet Tilliggende, uagtet det vistnok med dem har samme Bestaffenhed.

Toruden de statteydende Borgeres Parter, blev berygget imod ved Udstiftningen af Mollemarken 1647 henlagt et førstilt Stykke Jord (15) til Capellanens Konning. Denne Embedsmand var saa ringe aflagt, at Borgerstabet tidligere havde fundet sig foranslediget til at tilstaae ham en førstilt Offerdag, og til Forbedring af hans Stilling meente man nu tillige at virke ved at tillægge ham nogen Jord *).

Udstiftningen var saaledes fuldendt, Alaret efter at den kongelige Bevilling dertil var given, og Marken blev da deelt i følgende Aase og Alge:

1.	Galgehulestykkerne	5 Alge.
2.	Strandaasen.	22 —
3.	Stegehoved	7 —
4.	Mellemaasen	17 —
5.	Beiaasen	11 —
6.	Kongeaasen	13 —
7.	Mollebankerne med Capellanjorden	14 —

Saaledes i det Hele 89 forskellige Alge og Jordstykker.

*) Magistratens Brev herom af 25 Mrt. 1647, er trykt hos Edvardsen S. 519. 520. Her beskrives dette Jordstykke saaledes, at det er liggenbes næst Besten ved Raadmands-Voeng, strækende sig ned den nordre og brede Ende fra formelte Raadmands-Voenge og til Borgerstabets Maal vedtager, som er uni ALEN og Maal 238; Sicelands ALEN. Udi den sondre Ende strækker det sig op ad, og slipper

Soruden denne Inddeling i Alase og Algre, sees Jorderne ogsaa at være beregnede i visse Boel. Saaledes er det, saavel i Fortegnelsen over Fattigvæsenets Jorder fra 1669, som i et Gavebrev af 1663, hverved en Borger stenker nogle Jordstykker i Møllemarken til Kirkens Alster, (eller egentlig til Capellanen, imod en Afgift af 3 St. Daler om Året til Alterklædets og Messedugens Bedlige holdelse), ved de enkelte Jordstykker anført til hvilke Boel de henhørte*). Men hvilken Betydning denne Inddeling har haft, og navnlig om den, som i en langt ældre Tid, skulle have haft Hensyn til Udskrivningen: dette hensilles til Kyndigeres Afgjorelse. I det mindste seer man, at der, soruden Vaadsmænd, af hvilke Byen fordum har stillet indtil 30 i det 16de Aarhundrede, ogsaa er blevet udskrevet Stridsknegte eller Landsknegte af Skieffør. I Året 1567 ud tog saaledes her i Byen Rigs Rådgård og Hovedsmand paa Københavns Slot, Birn Andersen, 54 Knegte, hvis Tal dog reduceredes til 30. Disse maatte betales, udskyres, underholdes og forsendes til Modestedet, for Byens Regning. Alt disse Udgifter kunne være blevne lignede ester Boel, og saaledes paalagte Byens Jorder, ligesom Udskrivningen paa Landet hestede til Jorden, var maaskee mueligt.

Aldskillige af de i Møllemarken til Dyrkning indtagne Jorder blev dog ikke benyttede af dem, til hvem de var udlagte.

"igien paa Enten ved Raadmandsvænget; og er der ifsun 13½ ALEN
"bredt. Udi Længden ud mod Raadmandsvænget er det 468 ALEN,
"og midt paa er det lige for Mellen 104 ALEN bredt."

*) Det hedder saaledes i sidstnævnte Brev: at Jens Christoffersen med sin Hustru, Mette Mittels Datter, "til St. Nicolai Kirke i Stiessor
"har givet og fistet eet PUND Saaeland, liggedes udi Mølle-
"marken udi det hte, 13de, 14te og 16de Boel." Hvilkens Jord Gi-
"verne til bemeldte St. Nicolai Kirkens Alster udi Stiessor perpetue-
"rer; med sig Opstandighed og Billaaar, at Capellanen — samme
Jord skal nyde og have i Ewig" o. s. v. (Edvardsen S. 521.)

Den til Byen skyldige Jordskyld blev derfor ikke altid ordentlig betalt; og Borgemester og Raad ansogte da i Maaret 1651 Kong Frederik den Tredie, at saadanne Jorder til Fordeel for Byen maatte sælges, hvilket Kongen bevilgede. — Hvad der i Sæerdeleshed blev en betydelig Byrde for adskillige Jorder, var Forpligtelsen at holde Hegnet vedlige, saa vidt som vedkommende Jordstykker grændsede til Overdrevet. Denne Forpligtelse var bl. a. paalagt Capellanen for det til hans Embede henlagte Jordstykkets Vedkommende, med det Tilleg: at dersom Gierderne ikke holdtes vedlige, skulde Jorden falde tilbage til Byen; og Friis fortæller, at hemeldte Embedsjord endnu i hans Tid, paa Grund af denne Forpligtelse, vanskeligen funde blive udsleiet. Paa samme Maade gik det med Jorderne i Kongeaasen; hvis Navn formodentlig antyder, at de her resterende Afgifter ere tilfaldne Kongen, indtil de længere hen i Tiden atter ere blevne afhændede til Private.

Det syttende Aarhundredes Krigsuroigheder vedbleve imidlertid at være til Hinder, saavel for Byens Fremgang i det Hele, som for Algerdyrkningens Udvikling i Sæerdeleshed. Alle rede i Christian den Fierdes Tid var Tilstanden af hemeldte Grund meget maadelig; men en endnu haardere Tid forestod i den svenske Krigs Periode fra 1657 til 1660, og senere. Friis ansører (S. 98) efter gamle Regnskaber*), at der i disse Aar blev paalagt Byen 26000 Rd. i Krigscontribution, deels af den danske, og deels af den svenske Konge. Fremmede og egne Krigsfolks Heste fortærede Sæden paa Marken, og Ødelæggelsen, der bevirkes ved de danske Tropper, var ikke

---

*) Disse havde han dog ikke selv hørt i Hænde, og de var i hans Tid ikke mere til. Mere authentiske synes den af en samtidig Prests Papirer meddelede Opgivelser at være, (S. 98, 99) hvorfaf sees, hvad Sjællands Prester i 1658 og 1659 maatte statte til de Svenske.

ringere, end den, som de Fremmede foraarsagede*). Nøsten al Ejendom blev pantsat, og da Fattigkassen havde udlaant, deels til Byen, deels til Private en Sum af 1002 Rd. 2 Mf. 12 ½, saa blev der efterhaanden til samme udlagt Godtgjørelse herfor i Byens Jorder. Dette er Anledningen til, at Fattigvæsenet endnu besidder, tilsigemed det paa anden Maade erhvervede, 72 forskellige Jordstykker i Byens Marker. Ogsaa Skolen og Kirken eie nogle adsprede Jordstykker, af hvilke en-deel vel vides at være daterede til samme, men nogle kunne maaske være erhvervede paa samme Maade, som endel af Fattigvæsenets Jorder. Man seer af mange Tilfælde, hvor yderst ringe Jordleien har været i øldre Tider. Paa en Tid som den, der fulgte paa den svenske Krig under Frederik III., og i den ikke, meget mindre trykende Krigstid under Christian V., er det saa meget mindre at undres over, at Bjørderne vare af saa ringe Værd, at de, som tilhørte offentlige Stiftelser, forgives ere ud-budne til Leie; hvorfor Kirkeværger og Fattigforstandere brugte

^{*)} Hos Hrits (S. 99) nævnes af svenske Tropper, som have ligget i Skjælslor, Obersterne Heiders og Vanhows (?) Rytter-Regimenter, og S. 100 en »Oberst Weisensteins Soldater.« Med Hensyn til vores egne Tropper (eller Husaritropper) hedder det hos samme Horsfatter, at de Münsterste Tropper varer Byen nok saa stadelige^{*)}). Anno 1678 gif Skjælslor, efter Ordre, dem i Møde ved Ankomsten til Corsor med Brod og 50 Tonder Öl til Velkomst. Men Aaret efter, 1679, foraarsages Borgerstabet at tage lovmaessigt Syn paa deres Huse og Gaarde, hvad Skade de Münsterste Tropper havde gjort dem; ligeledes 1676 blev 8 Mands Syn tagen paa Marken; da der ikke alene var Misvæxt, men egne intqvarterede Rytterheste aad og fordærvede Marken.

^{*)} Herred menes nemlig de Münsterste Krigsfolk, som Christian V. 1677 teg i Sold og brugte i den staanste Krig. (Ofr. Utr. af Birkerods Togb. S. 185.) 1679 laae Münsterste Ryttere Rytterdag i Quartier i Odense. De hørte til 6 Compagnier af disse Krigsfolk, under Oberst Wend der om Vinteren vare indqvarterede i Byen, og om Høraaret drog tilbage, da de ille længere vilde blive i dansk Dienste. (Sammebl. S. 196, 197.)

Kirkens og Fattigvæsenets Jorder, imod at betale den aarlige Jordskyld til Byen.

Det er allerede bemærket, at den Art af Jordfællesskab, som fra ældgammel Tid fandtes her paa Stedet, og som vedvarede medens Ægerbruget paa Byens Jord efterhaanden udviklede sig og udvivededes, var noget forskelligt fra Jordfællesskabet i Landsbyerne. Dette medførte nemlig, eftersom et bestemt Skifte fandt Sted i Sædfolgen, saaledes at enhver af de trende Marker, hvori Landsbyens Jorder vare deelte, blev i tre Aar anvendt til Rug, Byg og Græsning, at hver Mand i Byen maatte dyrke de ham tilhørende Ægre med den Sæd, eller anvende dem paa den Maade, sem horte Aaret til. Dertil imod kunde enhver Enkelt, som var Gier eller Bruger af en Deel af Skieffors Jorder, drive sin Part af de udskiftede Jorder, som han vilde. Eigeledes kunde Jorderne her gaae over fra een Gier til en Ander; allene under den Vetingelse, at Gieren skulde være Borger i Byen; hvorimod Jorderne i Landsbyerne deeltes ligeligen mellem Bymandene, og bestemte Ægre og Jordlodder altid fulgte med hver Gaard, og i Allmindelighed aldrig skiltes fra samme. Desvagtet eksisterede der dog et Fællesskab i flere Henseender mellem Gierne af Skieffors Bymark; ikke allene [med Hensyn til den følles Græsgang, Overdrevet, men ogsaa med Hensyn til Dyrkningen af Jorderne, forsaavidt de vare indtagne til Ayl. Vedtægterne, som man heri fulgte, skulle have været samlede her som andensteds i en Bykraa, hvilken dog, i det mindste her paa Stedet, ikke haves eller er bevaret. I øvrigt afgjordes de følleds Anliggender af „Reensbrodrene“ og „Bangbrodrene“*) i deres Stævner eller Sammenkomster, for hvilke det sædvanlige

*) Disse Benævnelser forekomme bl. a. i det ovenfor anførte Gavebrev til Kirken og Capellanen af 1663.

Samlingssted var Byens Bro. Som Formænd forestode 4 Flerdingsmænd de Sager, der angik Bymarkerne og Algerbruget. Foruden den fælles Afbenyttelse af Overdrevet, Tilsyn med samme, og fælles Hyrdehold, hørte ligeledes til de fælles Anliggender af denne Art Vedligeholdelse af Gader, Veie, Broer, Damme, Vandinger m. m. Esterhaanden kom imidlertid en ældre Tids Vedtegt saaledes i Strid med det, der virkelig var fornødent, at den maatte bortsalde. Til Grempel herpaa kan siene, at man, (isejge Friis S. 218) da Ny Mollemark var indtagen til Algerdyrkning, har været betenkst paa at føre Byens Forthe eller Ovagdriftsgang, som hidtil ikke gif længere end til den vestlige Side af Raadmandsvæget, ud til det nye Overdrev. Der blev ogsaa assagt en Landstingsdom af 24. Mai 1654, føldet af Landstommeret, Jørgen Seefeld, hvorefter der burde være Forthe. Men efterat Krigstiderne vare overstaaede, og der i Aarene 1681 og 1683 var optaget Forretning over det Arbeide, som udfordredes, standsede Sagen, formodentlig paa Grund af at Nyten ikke svarede til de med Fortens Anlæg og Indhegning forbundne Omkostninger.

Omtrent to Trediedele af de til Skielstor By henhørende Jorder blev saaledes esterhaanden indtagne til Algerdyrkning; medens den øvrige vestlige Deel af samme, lige indtil Slutningen af forrige Aarhundrede, allene afbenyttedes til Græsnings. Dette endnu saakaldte Overdrev blev omsider i Aaret 1795 udskiftet mellem Byens Grundelere; eg deeltes da (lige som det i ældre Tider var skeet) i Forhold til den paa Siesderne hvilende Grundtart. Bemeldte Overdrev deeltes i fire Vænger eller Marker: Holmene, Nyledsmarken, Birkesmosemarken og Saltmadsmarken, i hvilke hver Grundeier sit sin Part anvist ved Lodfæstning. Hertil kom endnu den langs Rysten løbende Strand = Eng, „Kobæksrenderne“

faldet, der blev førstilt deelt paa samme Maade. Den hele Fremgangsmaade sees af de derom forte Raadstuesforhandlinger, af hvilke det tillige erfares, at det kun var ved Opooffrelse af enkelte Borgere, som tilbode at tage deres Part af de ryngeste Steder, at en endnu videre gaende eller mindre Deling blev forebygget; hvorefter hver Grund ejer ville have faaet sin Part anvist paa fire forskellige Steder i de fire Marker. Men endog saaledes, som Delingen 1797 foregik, ere de enkelte Lodder ofte meget smaa, og dertil af meget uhensigtsmaessig Skikkelse, saa at der findes Algerstykker af omrent 10 Allens Bredde og 1200 Allens Længde. Disse Omstændigheder, i Forening med den lange Afstand, hvori de fleste Lodder ere beliggende fra Byen, gior, at Udbyttet af de enkelte mindre Lodder ikun bliver af ringe Vetydenhed. I de samme Tider ere de derfor ogsaa undertiden, imod den oprindelige Vedtægt og Bestemmelse, blevne afhaendede fra Stederne til enkelte større Jordbrugere, imod en aarlig Afgift til Byens Kømnerkasse. Fordelen af det bedre Avelsbrug, som herved bliver muligt, synes da vel ikun at tilfalte Enkelte; men i det Hele bidrager det dog till at udvide Byens Resourcer og at forøge Lejlighed till at finde Arbeide og Fortieneste ved samme.

Den hele, til det nu saakaldte „Overdrev“ hørende Jordstrækning er deelt paa følgende Maade:

1. Saltmadsmarken	38 Algre.
2. Virkemosemarken	48 —
3. Nyledsmarken	23 —
4. Holmene	6 —
Tilsammen 115 Algre.	

Desuden er Strand-Engen, „Kobæksrenderne“ faldet, fordeelt i 96 Stykker. Aarsagen til at Tallene ikke ere de samme i begge Hovedafdelinger er formodentlig den, at enkelte Stykker af de fire Hovedmarker ere blevne ansete at være af lige saa ringe

Vestkaffenhed som Kobæksstykkerne og dersor ere blevne satte i
Glasse med de sidste ved Delingen.

Det Ubequemme og Ufordeelagtige ved en Fordeling af
Byens Jorder, saaledes som den i det Foregaaende fortelig er
beskrevet, er af sig selv indlysende. Imidlertid vil det neppe
kunne forventes, at samtlige Eiere ville komme overeens om
en ny Udstiftning, da Nogle i saadant Tilfælde maatte hen-
vises til den længstbortliggende Deel af Markerne, og det
vilde være vanskeligt at bevoge disse til at modtage deres
Part efter den Maalestok, som kunde gælde for de nærmest
Byen beliggende Jorder, hvorved unegtslig ogsaa Vedkommende
for deres Deel maatte lide et soleligt Tab.

Tillæg.

SForaaret 1843 var Eieren af en Gaard i Skjællor, belig-
gende i Byens østlige Deel paa Gadens nordre Side, og hvis
Grund er den fierde i Nællen fra Vroen, som fører over Skjæl-
lor Fiord og forbinder Byens østlige og vestlige Deel, bestæf-
tiget med at grave en Kælder under Gaardens Stuehus. Paa
et Rum af omtrent 5 til 6 □ Alen blev da optaget Levningerne
af 42 Liig, alle, saavidt det af Kyndige kunde stionnes, af Øwind-
folk, der for det Meste vare bortdøde i en yngre Alder. Det
viste sig tillige, at der paa samme Sted forefandtes flere Liig,
som kunde have været opgravede, dersom Gravningen var blevet
videre udstrakt. De omtalte Liig fandtes at være nedlagte i
tvende Næller, alle med Hovederne mod Vest, det ene ved Siden
af det andet, og i trenede Lag over hverandre; uden noget Spor
til Liigfister, eller andre fra Begravelsen hidrørende Levninger.
Venene vare vel, efter Udspeendet, meget gamle, men saavidt som
Jordbunden havde været tor, vare de dog i fuldkommen ufor-
styrret tilstand, hvorimod de paa saadanne Steder, hvor Fugtig-
heden ovenfra var trængt ned til dem, fandtes mere oplost.

Forklaring over Tal og bogstaver, som findes paa Kortet.

Nymark.

1. Sandved-Slette.
2. Skjætte-Engen.
3. Nyso-Bro-Syssel.
4. Anders Huns Holm.
5. Kalvehave-Krog.
6. Lovø-Syssel.
7. Tyrejorden.
8. Store Lovø.

Gamle Møllemark.

9. Præstevænge.
10. Kirlevænge.
11. Gamle Gerlaks Vænge.
12. Galge-Vænge.
13. Galgehule-Syssel.
- f. Tyregang.
- g. Flynderen, hørende til Raadmandsjorden.
- h. Raadmandshusene.

Ny Møllemark.

14. Møllebanken.
15. Capellans-Jord.
16. Konge-Uasen.
17. Bei-Uasen.

18. Mellem-Uasen.

19. Strand-Uasen.

20. Stege-Hoved.

Byen, i dens øldre og nyere Grændser, med de østre Mark-Syssler.

21. Klintevænge.

22. Gistrichs Vænger.

23. (α og β) Kirkens Jord.

24. Hellede-Ugåre.

25. Ebels Vænge.

26. Abildgaards Vænge (til Eg-gitslevmagle Sogn).

27. Nøde Vænge.

28. Lille-Lovø.

29. Lovø-Vænge.

30. Magesliste-Vænge.

a. Præstegaard og sammes Grund. (En Deel af Dr. Müllers Vænge).

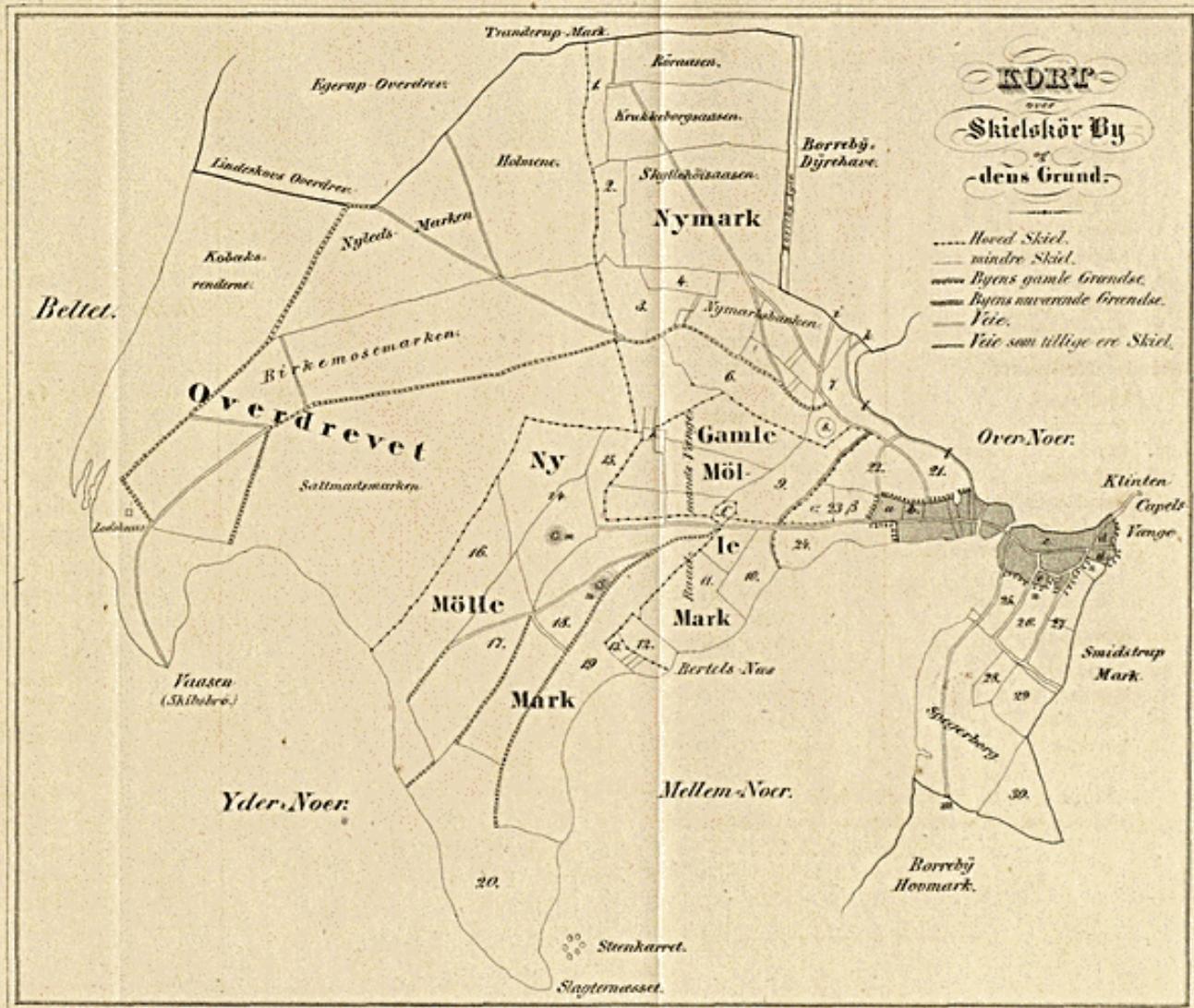
b. Kirken, med Kirkegaard.

c. Carmeliterklosterets Grund.

d. d. Byens, siden 1806 bebyggede østre Deel.

e. Marie-Kirkegaard.

i. Ny Slagelse Bei. k. Gamle Slagelse Bei. ll. Beien til Nymar!.
m. Glaslehuus-Ledet. m m. Møllebollerne. n n. Eggitslev-Magle Sogn tilhørende.

Vestkaffenhed som Kobæksstykkerne og dersor ere blevne satte i
Glasse med de sidste ved Delingen.

Det Ubequemme og Ufordeelagtige ved en Fordeling af
Byens Jorder, saaledes som den i det Foregaaende fortelig er
beskrevet, er af sig selv indlysende. Imidlertid vil det neppe
kunne forventes, at samtlige Eiere ville komme overeens om
en ny Udstiftning, da Nogle i saadant Tilfælde maatte hen-
vises til den længstbortliggende Deel af Markerne, og det
vilde være vanskeligt at bevoge disse til at modtage deres
Part efter den Maalestok, som kunde gælde for de nærmest
Byen beliggende Jorder, hvorved unegtslig ogsaa Vedkommende
for deres Deel maatte lide et soleligt Tab.

Tillæg.

SForaaret 1843 var Eieren af en Gaard i Skjællor, belig-
gende i Byens østlige Deel paa Gadens nordre Side, og hvis
Grund er den fierde i Nællen fra Vroen, som fører over Skjæl-
lor Fiord og forbinder Byens østlige og vestlige Deel, bestæf-
tiget med at grave en Kælder under Gaardens Stuehus. Paa
et Rum af omtrent 5 til 6 □ Alen blev da optaget Levningerne
af 42 Liig, alle, saavidt det af Kyndige kunde stionnes, af Øwind-
folk, der for det Meste vare bortdøde i en yngre Alder. Det
viste sig tillige, at der paa samme Sted forefandtes flere Liig,
som kunde have været opgravede, dersom Gravningen var blevet
videre udstrakt. De omtalte Liig fandtes at være nedlagte i
tvende Næller, alle med Hovederne mod Vest, det ene ved Siden
af det andet, og i trenede Lag over hverandre; uden noget Spor
til Liigfister, eller andre fra Begravelsen hidrørende Levninger.
Venene vare vel, efter Udspeendet, meget gamle, men saavidt som
Jordbunden havde været tor, vare de dog i fuldkommen ufor-
styrret tilstand, hvorimod de paa saadanne Steder, hvor Fugtig-
heden ovenfra var trængt ned til dem, fandtes mere oplost.

Saavel det Usædvanlige i Begravelsesmaaden, som det store Antal, hvori disse sammendyngede Liig her blevne forefundne, maatte være paafaldende. Det kan i denne Henseende bemærkes, at Stedet henhører til den Deel af Byen, hvor fordom Camera-literklosteret stod. Dette indbefattede i Folge Friis Edvardsens „Underretning om Skjælskør Klostads Tilstand“ de 8 første Grunde af Byens østlige Deel paa Gadens nordre Side, fra Broen regnet. Det bestod fra 1418, da det af Erik af Pommern blev oprettet indtil Aaret 1532; og da der med Klosterets Kirke var en Kirkegaard forbunden, er det ikke usandsynligt, at Stadens Beboere i højt Tidsrum for en Deel have ladet deres Afodde begrave paa et som særdeles helligt anset Sted. Vilde man antage Middeltalet af de i hine Aarhundreder aarlig afodde Personer at have været 20—25, og antage 100 Aar som det Tidsrum, hvori Klosterets Kirkegaard fornemmelig benytteses af Byens Indbyggere: saa vilde her i bemeldte Tid funne være jordet 20—2500 Personer, dersom alle de Afodde der vare blevne begraveude. Men om endog Benyttelsen af Byens almindelige Kirkegaard vistnok ei kan formodes at være ganske opført, vil man dog ved det her anførte være i Stand til at forklare sig, hvorfor man ved Gravninger meget hyppigen har truffet Liig paa de til Klosteret forhen horende Grunde. Disse have nemlig ikke funnet være større, end omtrent af een Tende Lands Omsang; og naar herfra regnes den Plads, som Bygninger, Gaardsrum m. m. have indtaget, maatte det Øvrige lettelig, i det ovenfor angivne Tidsrum, funne blive sterkt belagt, ved at afbenyttes som Kirkegaard.

I midlertid kan dog en Begravelsesmaade som den, der har viist sig at være anvendt ved de opgravne Liig, ikke vel have fundet Sted, undtagen under Forudsætning af at Dodeligheden i et vist kortere Tidsrum har været saa stor, at det ikke ved de disponibele Kræfter har været muligt at faae Eigene jordede paa sædvanlig Maade. En saadan Begravelse hentyder dersor paa, at de Afodde ere blevne borttrykkede ved en Pest-Epidemie, under hvilken man har seet sig nødsaget til i en ældre Tid at bruge samme Fremgangsmaade, som den, der anvendtes under Pestens

Tid i København 1711*); i det man har gravet store Jordbyninger i Jorden, hvori Ligene efterhaanden ere blevne nedlagte, og det maaſte faaledes, at man har lagt de quindelige Lig i den ene Ende af Graven, og de mandlige i den anden. Fra 1711 kunne hine Begravelser dog ikke hidrøre, thi om endog den beskiedte, i København saa voldsomme og ødelæggende Pest-Epidemie fra dette Aar skulle have yttret sig paa flere Steder i Sjælland, uden at man just derom havde bestemte Efterretninger: saa have dog de til Klosteret hørende Grunde paa hün Tid for længe siden været bebyggede**). Desuden viser en ved Præst-Embedet værende Ministerialbog, som gaaer tilbage til 1690, at i 1711 og de nærmeste Aar ingen faerdeles paafaldende eller usædvanlig Dodelighed har fundet Sted i Skielstor; hvorved dog kan bemærkes, at i det foregaaende Aar (1710) vorede de Dodes Antal fra det paa den Tid sædvanlige (16—20) til 29. Det er derimod af historiske Efterretninger bekendt, at Pestsygen, som under Navn af „den sorte Død“ i Midten af det færtende Aarhundrede rasede i Danmark og i hele Norden, ogsaa har strakt sine Ødelæggelser til Skielstor.

Hvor usikre endog de Slutninger maa være, som nu kunne giøres angaaende disse Ødelæggelsers Bestaffenhed paa et enkelt Sted, saa sionnes dog, at det allerede vilde have været meget betydeligt, om i en By, som dengang vel neppe kan antages at have haft over 6 til 800 Indbyggere, skulle — naar de jordede mandlige Ligs Antal regnes liigt Fruentimmernes — 80 til 90 Personer i joa fort et Tidsrum være bortdøde, at det ikke har været muligt at faae de Afdødes Lig efterhaanden dækkede med Jord; eller om de paa eengang Angrebnes Tal tillige skulle have været saa stort, at der ikke har været forneden Menneskeraft til ordentlig at begrave de Døde. Det maa tillige

^{*}) Bvf. Mansa's histor. Beretning om Pesten. 2. Afd. Histor. Tidskr. III. S. 500.

^{**)} Det (efter Hvitfeldt) 1418 stiftede Carmeliterkloster i Skielstor blev ophevet 1532, da Munkene af Armod ikke længere kunde vedligeholde det. Klosterets Bygninger og Grund tilhøredes til Johan Urne. (Münters Reformat. Hist. II. S. 199. Daugaard om danske Kloster S. 210.)

erindres, at man efter det ovenfor angivne Antal af 42 fundne qvindelige Skeletter, ingenlunde kan giøre nogen sikker Regning paa, hvormange lig der i det Hele ere fordelede. Høvde man funnet fortsatte Udgravnningen, og bringe til Bished, hvor stort det hele Antal af Døde har været, som her paa denne Maade ere staaftede i Jorden: da havde man efter al Sandheds-lighed faaet det første nogenlunde historiske Datum, for at kunne slutte sig til Dødeligheden i de danske Klostre, som den sorte Død medførte. — Det er rimeligt nok, at man ved den Lejlighed, for Lettelsens Styld, har henvendt sig til at nedgrave de ved Pestsmitten bortrykkede af et Sted, omtrent midt i Byen, hvor der endnu, fra de i Slutningen af trettende Aarhundrede forefaalde Uroligheder, fandtes afbrændte og ubebyggede Pladser, som dertil kunde benyttes; og disse Pladser er det da, som Erik af Pommern længe efter hin sittet Carmeliterne til Opførelse af deres Kloster.

Tid i København 1711*); i det man har gravet store Jordbyninger i Jorden, hvori Ligene efterhaanden ere blevne nedlagte, og det maaſte faaledes, at man har lagt de quindelige Lig i den ene Ende af Graven, og de mandlige i den anden. Fra 1711 kunne hine Begravelser dog ikke hidrøre, thi om endog den beskiedte, i København saa voldsomme og ødelæggende Pest-Epidemie fra dette Aar skulle have yttret sig paa flere Steder i Sjælland, uden at man just derom havde bestemte Efterretninger: saa have dog de til Klosteret hørende Grunde paa hün Tid for længe siden været bebyggede**). Desuden viser en ved Præst-Embedet værende Ministerialbog, som gaaer tilbage til 1690, at i 1711 og de nærmeste Aar ingen faerdeles paafaldende eller usædvanlig Dodelighed har fundet Sted i Skielstor; hvorved dog kan bemærkes, at i det foregaaende Aar (1710) vorede de Dodes Antal fra det paa den Tid sædvanlige (16—20) til 29. Det er derimod af historiske Efterretninger bekendt, at Pestsygen, som under Navn af „den sorte Død“ i Midten af det færtende Aarhundrede rasede i Danmark og i hele Norden, ogsaa har strakt sine Ødelæggelser til Skielstor.

Hvor usikre endog de Slutninger maa være, som nu kunne giøres angaaende disse Ødelæggelsers Bestaffenhed paa et enkelt Sted, saa sionnes dog, at det allerede vilde have været meget betydeligt, om i en By, som dengang vel neppe kan antages at have haft over 6 til 800 Indbyggere, skulle — naar de jordede mandlige Ligs Antal regnes liigt Fruentimmernes — 80 til 90 Personer i joa fort et Tidsrum være bortdøde, at det ikke har været muligt at faae de Afdødes Lig efterhaanden dækkede med Jord; eller om de paa eengang Angrebnes Tal tillige skulle have været saa stort, at der ikke har været forneden Menneskeraft til ordentlig at begrave de Døde. Det maa tillige

^{*}) Bvf. Mansa's histor. Beretning om Pesten. 2. Afd. Histor. Tidskr. III. S. 500.

^{**)} Det (efter Hvitfeldt) 1418 stiftede Carmeliterkloster i Skielstor blev ophevet 1532, da Munkene af Armod ikke længere kunde vedligeholde det. Klosterets Bygninger og Grund tilhøredes til Johan Urne. (Münters Reformat. Hist. II. S. 199. Daugaard om danske Kloster S. 210.)